

**Nicolae Densușianu,
Dacia Preistorică,**

Iași, Editura TipoMoldova, 2011, 1152 p.

Majoritatea covârșitoare a membrilor lumii universitare și academice din România nu este pregătită să accepte o dezbatere deschisă privind valoarea și eventualele puncte slabe ale *Daciei Preistorice*, cartea avocatului ardelean Nicolae Densușianu (1846-1911), apărută postum, acum un veac.

Puțini știu însă că impunătoarea și controversata lucrare a fost edificată pornindu-se de la un proiect inițiat chiar de Academia Română. Într-adevăr, în sesiunea anului 1871, Alexandru Odobescu, titularul catedrei de arheologie de la Facultatea de Litere a Universității din București, propunea stimulente spirituale și sprijin financiar pentru aprofundarea următoarei teme: *Cercetări asupra popoarelor care au locuit țările române de-a stânga Dunării, mai înainte de conștința acestor țări de către imperatoriul Traian*. Premiul oferit de academicianul Odobescu avea să fie primit de Grigore Tocilescu, cel care a susținut un doctorat la Universitatea din Praga, în 1876, cu titlul *Dacia înainte de Romani*. Era un fel de repertoriu al descoperirilor arheologice preromane din Dacia.

Citind lucrarea, cunoscându-i atât pe Alexandru Odobescu, inițiatorul concursului, cât și pe Grigore Tocilescu, cel care a obținut premiul, Nicolae Densușianu a hotărât să realizeze el o lucrare monumentală, care să corespundă mai degrabă spiritului ideii lansate de Odobescu. De altfel, Densușianu pare să fie cuprins în formularea memorabilă a lui Hasdeu: „Ne-am înțeles misiunea pe o scară colosală”.

După moartea lui Nicolae Densușianu, în 1912 la Universitatea din Iași, Ioan Adrieșescu (1888-1944) avea să susțină o teză de doctorat cu titlul *Contribuții la Dacia înainte de Traian*.

În necrologul scris la moartea lui Nicolae Densușianu, publicat în *Oameni cari au fost*, Nicolae Iorga își strecura deja îndoielile, chiar înainte de a avea acces la conținutul *Daciei Preistorice*: „Poate se va vedea ce ipoteze, *desigur mai mult decât odată curioase*, se cuprind în cartea de muncă îndelungată în care *pretindea să explice altfel decât toți ceilalți* vremile străvechi ale acestor țări locuite și astăzi de români”.

Într-o amplă introducere la monumentală lucrare, dr. C. I. Istrati, președintele Academiei Române, afirma că Nicolae Densușianu a trudit peste patruzeci de ani la scrierea *Daciei Preistorice*. Din corespondența cu frații săi și cu prietenii săi, reiese că, după numirea ca bibliotecar și translator al Marelui Stat Major, prin Înalt decret regal, în 1884, Densușianu a conceput planul unei ample „Istorii a poporului român”, începând de la „originile sale”. Răspunzând invitației transmise în numele Regelui Carol I de a accepta funcția de bibliotecar al Fundațiunii Universitare Regele Carol, în

anul 1894, Densușianu mulțumea pentru ofertă, dar motiva imposibilitatea de a onora prin faptul că nu ocupa o catedră universitară și prin dorința de a duce la bun sfârșit „o vastă lucrare istorică” privind originile neamului românesc. În *Enciclopedia Română*, publicată la Sibiu, sub redacția dr. Corneliu Diaconovich, articolul închinat lui Nicolae Densușianu se încheie cu afirmația: „Astăzi lucrează la opera sa principală, „Istoria poporului român de la originile sale până la întemeierea nouelor principate românești”.

Pentru a-și concentra energia și erudiția doar asupra realizării acestui proiect grandios, Densușianu a renunțat treptat la alte lucrări solicitate de Academia Română. În 1897, el încheia publicarea primelor peste 4.500 de pagini (prima serie) din colecția de Documente Hurmuzaki și înceta să mai trimită Societății istorice germane rapoartele anuale privind istoriografia românească.

În 1900, editorul Carol Göbl (la sugestia și cu garanția morală a Regelui Carol I), a deschis un cont în valoare de 20.000 de lei pentru tipărirea și publicarea *Daciei Preistorice*. La moartea lui Nicolae Densușianu, în martie 1911, textul deja tipărit ajunsese la 1120 de pagini. Ultimele două coli de tipar, însumând încă 32 de pagini, erau scrise, dar autorul nu le-a mai văzut tipărite și nu a mai putut să dea „bun de tipar”. Președintele de atunci al Academiei Române, dr. C. I. Istrati, fiind deosebit de pasionat de istorie și arheologie, și-a asumat dificila sarcină de a prezenta lumii științifice românești și străine monumentală lucrare. Cartea a apărut abia după doi ani, în 1913. Știm astăzi că primul exemplar al *Daciei Preistorice* a fost înmânat, de editorul Carol Göbl și de ginerele său Ion Rasidescu, însuși Regelui Carol I.

Istoricul Alexandru Lăpedatu editase, între timp, tot postum, în 1912, *Domnii glorioși și căpitani celebri ai Țărilor Române. Breviar istoric pentru războaiele mari și învingerile strălucite ale oștilor române*, prezentând în detaliu meritele de cercetător istoric și de editor de documente istorice ale lui Nicolae Densușianu. Dr. C. I. Istrati afirmă, în prefață, că îl cunoștea de mult timp pe omul Nicolae Densușianu, dar abia acum îl descoperea, cu uimire, pe cercetătorul „modest, inteligent, foarte cult, înzestrat cu o voință de fier și cu o răbdare și o perseverență extraordinară”, socotind că „din munca și suferința lui, se înalță mândria de neam, care cucerește inimile și întărește cugetele”, iar „viitorul va înscrie pe Densușianu printre acei români care au contribuit cu ceva la dezlegarea chestiunilor ce interesează omenirea”.

La câteva luni de la apariția *Daciei Preistorice*, într-o scrisoare trimisă din München, în 21 iulie 1913, ziaristul și criticul de artă francez Marcel Montandon, îi mărturisea lui Ovid Densușianu: „Citesc cu imens interes *Dacia Preistorică* a unchiului dumneavoastră (nu-i așa ?); este o lucrare remarcabilă prin bogăția de puncte de vedere noi: Ați avea bunăvoința de a-mi spune până în ce punct trebuie urmate datele sale în detaliu filologic?”. Este doar unul dintre ecourile internaționale ale apariției acestei cărți. În schimb, din motive mai degrabă personale decât profesionale, profesorul Dimitrie Onciul, titularul catedrei de istorie veche a României de la Universitatea din București, a instituit un adevărat embargo al tăcerii asupra scrierilor lui Nicolae Densușianu, nici una dintre acestea nefiind cuprinsă în

bibliografia recomandată studenților de la Facultatea de Istorie. Unul dintre discipolii lui Onciul, Vasile Pârvan, într-o comunicare prezentată la Academia Română în 1925, voind să demonstreze că cercetările istorice și arheologice de până la el au fost neînsemnate și nu merită luate în seamă, afirma că *Dacia Preistorică* este „un roman fantastic, plin de mitologie și de filologie absurdă”, care a stârnit entuziasm numai „printre diletanți”. Afirmatia a fost apoi reluată în prefața la *Getica, o preistorie a Daciei* și, în rezumatul în limba franceză, apare ușor modificată: „un fel de roman mitologic și filologic complet absurd”. Ca replică la afirmațiile lui Pârvan, un diletant de geniu, Mircea Eliade, va publica în ziarul Cuvântul, din 11 septembrie 1927, un articol intitulat *Către un nou diletantism*, susținând că intuiția nespecialistului poate fi o virtute, că „diletanții au simpatizat întotdeauna istoria și au înțeles-o, deoarece sensurile profunde și marea sinteză le sunt mai accesibile decât profesionistului.” Aceste idei au fost dezvoltate apoi de Mircea Eliade în introducerea la ediția de *Scrieri literare, morale și politice* de Bogdan Petriceicu Hasdeu, din 1937, și într-un breviar istoric despre români publicat la Madrid, în 1943.

Ideile lui Nicolae Densușianu au fost continuate și dezvoltate de numeroși cercetători ai istoriei noastre străvechi. La loc de cinste, merită să-i amintim pe generalul de cavalerie Nicolae Portocală (1860-1938), cu lucrarea *Din preistoria Daciei și a vechilor civilizațiuni* și mai ales pe scriitorul și academicianul Ioan Al. Brătescu-Voinești, cu lucrarea *Originea neamului românesc și a limbii noastre*

Imediat după începerea ocupației sovietice și instaurarea regimului comunist în România, operele tuturor Densușienilor au fost interzise, prin „listele” publicate de Ministerul Propagandei, iar majoritatea exemplarelor aflate în bibliotecile publice au fost „declasate și casate” prin ardere. A fost nevoie să treacă aproape trei decenii pentru ca ideile lui Nicolae Densușianu să poată fi din nou discutate într-o scurtă perioadă de dezgheț politic și cultural. În anii 1970, au fost publicate două volume de etnografie și folclor care valorificau răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu: *Este vorba de Vechi cîntece și tradiții populare românești*, de Ionel Oprișan și *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, de Adrian Fochi. Tot atunci au apărut, în țară și în străinătate, lucrările lui Iosif Constantin Drăgan, ba chiar, răspunzând unei nevoi de legitimare a regimului politic „național-comunist”, s-a reușit republicarea, după 73 de ani, a *Daciei Preistorice*, prefațatorul încercând să-i minimalizeze însă importanța. Tot Iosif Constantin Drăgan promitea, pe la mijlocul anilor 1980, o traducere în limba engleză a *Daciei Preistorice*, ideal realizat abia în anul 2005, de doamna Alexandra Ioana Furdui, o româncă stabilită în Australia (textul poate fi citit on-line).

Prăbușirea regimului comunist, în 1989, a creat premisele unei dezbateri a ideilor lui Nicolae Densușianu dincolo de interesele sau de constrângerile politice ale momentului. Activitatea și personalitatea lui Nicolae Densușianu sunt prezentate în dicționare ale literaturii române, în dicționare ale folcloriștilor și etnologilor români (de exemplu, cel elaborat de Iordan Datcu), în dicționarul membrilor Academiei Române, alcătuit de Dorina Rusu, și ocupă un loc de cinste în dicționarul

bibliografiilor români, apărut în anul 2011. Ediția din 1986 a fost reluată de Editura Mentor în anul 2000, cu aceeași prefață. În anul 2002, editura Arhetip a publicat o ediție facsimilată a primei ediții, din 1913, a *Daciei Preistorice*, lucrare absolut impresionantă, de peste o mie de pagini, o sinteză care, încă de la apariția ei, a stârnit și continuă să stârnească enorme pasiuni, pozitive și negative.

Dacă nici una din edițiile tipărite ale *Daciei Preistorice* nu vă este la îndemână, acum puteți citi textul online sau îl puteți descărca direct de pe Internet, de oriunde din lume. În afara ediției originale scanate, este acum disponibilă și versiunea în limba engleză, așa cum am arătat deja. Cele peste 7200 de rezultate ale unei căutări simple pe Internet cuprind comentarii și analize serioase ale lucrărilor lui Nicolae Densușianu, dar și articole în care atât Densușianu, cât și continuatorii cercetărilor începute de el, sunt atacați personal, evitându-se de obicei dezbaterile de idei. Astfel, într-un articol postat pe Internet în 2002, un ziarist numit Eugen Ciurtin nega în bloc întreaga operă a lui Nicolae Densușianu, iar despre Dacia preistorică spunea: „Săgetând cu opul său împunător negura cea mai echivocă, a rezultat un Schliemann al visului, fără bani și fără noroc, care își caută Troia în același timp în care îi compune o epopee”. Dintre articolele publicate pe Internet, recomand analiza foarte serioasă a *Daciei Preistorice* făcută de istoricul Alexandru Nemoianu, căruia trebuie să-i mulțumim pentru sugestiile metodologice. Oricum am considera-o, un lucru rămâne sigur, această istorie nu poate fi ignorată. Editura a reușit să spargă o anume conspirație a tăcerii instituită în jurul lucrării și să pună capăt încercărilor nefaste de batjocorire a ei. O conspirație care avea un scop limpede și evident nu spre binele neamului românesc. Încă mai trist, de cele mai multe ori, această acțiune s-a purtat prin indivizi care fie că doar răsfoieră lucrarea, fie nu o citiseră deloc. Cel mai adesea este vorba de scepticismul ironic al celor care se grăbesc să vorbească despre lucrurile pe care nu le știu și nu le înțeleg.

Nicolae Densușianu, a fost unul dintre cei mai harnici și mai meticuloși truditores pentru dezvăluirea trecutului românesc. El a adunat și a publicat numeroase documente privind istoria medievală românească (îndeosebi din Transilvania), fără de care nu ar fi fost cu puțință să fie „descoperită” miraculoasa supraviețuire a românilor transilvăneni și mai cu seamă supraviețuirea instituțiilor lor specifice. Importanța operei istorice a lui Nicolae Densușianu nu constă în primul rând în mulțimea datelor prezentate, ci în modul lui de gândire, în filosofia lui istorică. Nicolae Densușianu sfârșeamă consecvent și deliberat acele noțiuni și „modele” care se impun prin repetare, care întunecă spiritul critic până la orbire și încurajează lenea de a gândi. *Dacia Preistorică* este, în esență, reconstrucția realităților istorice de la Dunăre și Carpați în vremea „ante-istorică”, poate imediat post-edenică. Deslușind caracteristicile începuturilor istoriei românești și ale neamului românesc, Densușianu a reușit să stabilească și să definească, cel dintâi, trăsăturile definitorii ale modelului existențial românesc, prezentând înțelegerea rostului vieții de către români și deosebirea pe care o fac ei între bine și rău.

Trebuie să arătăm că Nicolae Densușianu a fost cel dintâi dintre români care a utilizat, în cercetarea istorică, metoda „reconstrucțiilor regresive“, numită astfel de istoricul Alexandru Nemoianu. Metoda pleacă de la idea că izvoarele istorice, scrise ori arheologice, sunt doar rezultatele unor evenimente ori procese istorice, deci datoria profesională a istoricului este să se întrebe ce va fi fost înaintea acestora, iar rostul său existențial este să avanseze, dacă nu un răspuns, măcar o ipoteză pluzibilă, pe care cercetări ulterioare o pot valida ori infirma. Nicolae Densușianu a folosit tot ceea ce era disponibil ca izvor istoric la vremea la care scria și a făcut tot ce se putea face pentru a stabili ceea ce era, după cunoștința și conștiința lui, adevărul istoric. Metodologia de abordare a temei și de prezentare a surselor arheologice și istorice despre strămoșii noștri este interdisciplinară și transdisciplinară, cuprinzând, într-o viziune enciclopedică, domenii vaste ale istoriei naturale, istoriei mitologice, preistoriei, antropologiei culturale, etnografiei și depășind cadrul îngust al disciplinelor tradiționale. Marele merit al filosofiei istorice a lui Nicolae Densușianu a fost acela că el a refuzat să considere modelul existențial al neamului său ca fiind de mână a doua și a refuzat ideea servilismului automat față cu modelele din „afară“. Nicolae Densușianu a intuit, poate cel dintâi între istoricii și gânditorii români, că cel mai mare rău pentru România a fost tendința „ploconirii“ față de modelele străine (cultivată cu grijă de toți cei care nu au iubit acest neam). El a înțeles că subordonarea politică, economică și militară nu sunt altceva decât consecința subordonării psihologice. Atunci când, la nivel psihologic, un neam este gata să adopte „modele“ exterioare, subordonarea politică și economică față de o putere străină (promotoare a unui anumit model) nu mai este decât un detaliu minor și foarte ușor de atins. Nicolae Densușianu nu a fost un șovinist tribal, așa cum sugera A. D. Xenopol, ci un admirator și un promotor convins al fenomenului românesc, ale cărui rădăcini el le afla în vremuri străvechi, „Preistorice“, imediat post-edenice.

Om liber, descendent dintr-un neam liber, admirator al unui model existențial original și egal în valoare cu orice alt model existențial, Nicolae Densușianu a promovat cu o copleșitoare erudiție nevoia ca neamul românesc să alunge complexele de inferioritate care îi fuseseră cultivate cu „grijă perseverentă“. Folosind metoda reconstrucțiilor regresive, Nicolae Densușianu ajunge la nivelul primordial de dezvoltare a fenomenului și neamului românesc, și acolo el îi descoperă pe pelasgii și hiperboreii cei credincioși. Tot acolo descoperă el trăsăturile esențiale ale celor care, din vremea post-edenică și până în ziua de azi, au viețuit neîntrerupt în Carpați și la Dunăre: credința tare, statornicia, toleranța, capacitatea de adaptare, uluitorul echilibru mental. Nicolae Densușianu a deslușit caracteristica de bază a fenomenului românesc, caracterul său cel mai intim, care leagă demnitatea de modestie și modestia de eleganță. Nicolae Densușianu a deslușit și modul în care aceste societăți străvechi au viețuit și cele arătate de el sunt asemănătoare, până la identitate, cel mai adesea, cu civilizația țărănească românească, semne clare de continuitate în timp, arătând în chipul cel mai convingător cum modelele străvechi au supraviețuit și s-au adaptat vicisitudinilor vremii, fără să își schimbe esența definitorie, duhul viu și mereu același.

Dacia Preistorică, la fel ca toate marile lucrări istorice, nu a fost scutită de uzura vremii și de corecțiile aduse de noi descoperiri și interpretări. Dar, în același timp, valoarea lucrării rămâne neștirbită, la fel cum neștirbită rămâne ideea fundamentală care luminează această monumentală realizare românească. Nicolae Densușianu a scris despre trecut, dar a țintit spre viitor. Cu mult înaintea vremii în care a trăit, el a intuit că lupta finală și decisivă se va da între puterile Duhului și cele ale materialismului agresiv și sistemele ce îl promovează (nazist, comunist ori globalist). Nicolae Densușianu a demonstrat că modelul existențial românesc înseamnă atașamentul față de valorile spirituale; și concluzia pe care ar trebui să o desprindem este că actualul model existențial românesc este predominant bazat pe modelele materialist-agresive. Nicolae Densușianu a mai știut, ceea ce părinții Bisericii au spus dintotdeauna, că mântuirea neamului omenesc nu vine în istorie, ci la sfârșitul ei. Este extrem de interesant de văzut și de notat că valoarea operei în discuție poate fi ilustrată prin felul în care a fost ea receptată și comentată.

În primă instanță, monumentală lucrarea fost ignorată. Aceasta este una dintre prea binele cunoscute metode ale clicilor de intelectuali râncezi care, din timp în timp, se instalează și acționează ca juzzi, jurați și acuzatori. Sunt intelectualii aserviți clicilor politice și care topologic țin de Iuda Iscarioteanul. Apoi, lucrarea a fost comentată în mod exclusiv negativ. *Dacia Preistorică* a fost interpretată abuziv și de cei care nu au înțeles din ea nimic, spre promovarea unor aberații șovinist tribale care nu aveau nici un fel de legătură cu Nicolae Densușianu, ba chiar stăteau împotriva a tot ce el credea. Lucrarea monumentală de care vorbim este de o importanță covârșitoare, în vremea când fenomenul românesc este confruntat cu un nou sistem "modern", al „globalismului“ promovat de diverse imperialisme, din Occident sau din Orient. *Dacia Preistorică* ne stă acuma la îndemână ca demonstrație că și acest sistem este sortit trecerii într-o rușinoasă uitare.

Ediția din 2003 a Congresului Internațional de Dacologie a fost consacrată personalității, activității și influenței lui Nicolae Densușianu asupra cercetării istoriei strămoșilor noștri.

În *Oameni cari au fost*, Nicolae Iorga aprecia că Nicolae Densușianu „a strâns un material istoric prețios. El a închinat lui Horia o monografie extraordinar de bine informată, care va rămâne și ar merita să fie retipărită”, și evidențiază rolul său în editarea colecției „Hurmuzaki”. În primele volume din *Istoria Românilor*, Iorga citează foarte des documentele adunate și editate de Densușianu în această colecție. Tot în acel text scurt, de tip necrolog, Nicolae Iorga spune cu amărăciune: „Și n-a fost decât bibliotecarul statului-major și la mormântul lui, de unde lipsea Academia Română, deși-i fusese membru corespondent, a vorbit doar un ofițer, coleg de slujbă.”

De fapt, bibliotecarul Nicolae Densușianu, „șef de biuro clasa a doua”, în timpul vieții, a fost „avansat post-mortem” la rangul de director, în anul 1995, cu ocazia sărbătoririi a 135 de ani de existență a Bibliotecii Militare Naționale. Tot atunci, a fost dezvelit primul bust (creat de sculptorul Florin Musta) al lui Nicolae Densușianu, ce veghează „zăbava cetitului cărților” în principala sală de lectură a bibliotecii, care îi poartă și numele. De asemenea, după încheierea Congresului

Internațional de Dacologie din 2003, consacrat lui Nicolae Densușianu, un bust în marmură albă al istoricului, realizat de sculptorul Ion Șeu, prin purtarea de grijă a doctorului Napoleon Săvescu.) a fost dezvelit în fața bisericii din Densuș, alături de casa parohială în care s-au născut cei patru frați din „dinastia spirituală” a Densușienilor.

În anul apariției *Daciei Preistorice*, România era angajată, politic și militar, în al Doilea război balcanic. Participarea României la primul război mondial, numită de Nicolae Iorga *Războiul reîntregirii*, a permis realizarea României Mari. Noile imperii ale vremii și-au reîmpărțit apoi sferile de influență, în cursul și după al doilea război mondial, și au nesocotit încă o dată voința de libertate și de independență a popoarelor din această parte a lumii, inclusiv a poporului român. Născut într-o familie și format într-un mediu cultural care afirma și promova activ latinitatea neamului românesc, într-un anumit context istoric, politic și cultural, Nicolae Densușianu a reușit să adune dovezi și documente antice, medievale și moderne, cu ajutorul cărora a construit arhitectura complexă a *Daciei Preistorice*, arătând lumii vechimea, trăinicia și continuitatea existenței noastre, cu mult înaintea extinderii influenței romane în bazinul Dunării.

Repererele spirituale conturate în *Dacia Preistorică*, acum o sută de ani, rămân valabile, iar redresarea morală a poporului român depinde și de conștientizarea și renașterea virtuților noastre strămoșești.

Trimiteri bibliografice:

Dacia Preistorică de Nicolae Densușianu, cu o prefață de Dr. C. I. Istrati. București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, S-sor Ioan St. Rasidescu, 1913. CXIX; 1152 p.; ilustr.

Tainele trecutului românesc. de Alexandru Odobescu, Studii de arheologie preistorică și istorică. Ediție îngrijită și prefață de I. Oprișan. București, Saeculum I. O., 2012, p. 9, 94-122. (Colecția Dacia Sacra), București, 1880.

Enciclopedia Română, Sibiu, vol. 2 (1900), p. 130-131.

Scriere postumă publicată din însărcinarea Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, de Alex Lăpedatu. București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1912.

„*Je lis avec un immense intérêt la Dacie préhistorique de votre oncle (n'est-ce pas ?); c'est un travail remarquable par l'abondance des points de vue neufs. Auriez-vous l'obligeance de ne dire jusqu'à quel point in faut suivre ses données dans le détail philologique ?*” În: Scrisori către Ovid Densușianu. București, Editura Minerva, 1984. Vol. 3, p. 60

Vasile Pârvan *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, Cultura Națională, 1926, p. 725.

București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932.

București, Cartea românească, 1942.; București, Minerva, 1975.; București, Minerva, 1976.

Text stabilit de Victorela Neagoe; studiu introductiv și note de Manole Neagoe, București, Minerva, 1986, 736 p. cu ilustr.

Mihai Popescu